

INTERNAȚIONALIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

**Conf.univ. dr. Maia PISANIUC,
Catedra REI, ASEM
e.mail:pisaniucmaia@mail.ru**

Higher education in the Republic of Moldova faces many challenges: the reduction of the student body, low levels of financing, as well as the requirement of alignment to the European standards of higher education. The internationalization of the education process can lead to the settlement of these issues and it is also an important tool in academic development, fulfilling the needs of the medium and allowing the adjustment to the existing quality standards on an institutional and national level. This paper aims at analyzing the current stage reached by institutions in the internationalization process, describing the actualities and outlining the prospects.

Învățământul superior din Republica Moldova se află în fața unor provocări: pe de o parte legate de supraviețuirea lor în situația de reducere a studenților, finanțării insuficiente și alinierea la standardele învățământului superior european. Internaționalizarea învățământului poate conduce la soluționarea problemelor în cauză și devine un instrument important în dezvoltarea academică, răspunzând cerințelor mediului și permițând alinierea la standardele de calitate existente la nivel instituțional și național. Articolul de față își propune analiza stadiului atins în realizarea procesului de internaționalizare al instituțiilor,

descrierea realităților și trasarea perspectivelor.

Key words: *Învățământul superior, internaționalizarea, vizibilitatea internațională, cercetarea științifică, managementul academic*

JEL: I23 Higher Education; Research Institutions

Introducere

Analiza stadiului actual de dezvoltare a învățământului superior autohton relevă două tendințe majore: creșterea preocupărilor, pe de o parte, a dobândi „vizibilitate internațională” și creșterea numărului studenților străini. Prin prezenta lucrare, ne propunem să analizăm modul în care internaționalizarea universităților autohtone este conștientizată și asimilată. Ca metode de cercetare, am folosit: analiza, sinteza, deducția.

Utilizând, cu titlu ilustrativ, experiența acumulată de Academia de Studii Economice a Moldovei în cooperarea internațională, precum și exemplele oferite de practica internațională, vom prezenta o analiză a direcțiilor posibile de dezvoltare academică pe plan internațional.

Internaționalizarea nu este un scop în sine, ci cuprinde „eforturile sistematice depuse pentru adaptarea învățământului superior la cerințele și provocările globalizării societății, a economiilor naționale și a pieței muncii”. Astfel, internaționalizarea devine un instrument important în dezvoltarea academică, răspunzând cerințelor mediului și permițând ameliorarea și alinierea standardelor de calitate existente la nivel instituțional și național (formulată de Van derWende în 1997 (citată de Qiang, 2003).

Una din cele mai frecvente definiții îi aparține lui Jane Knight, care a afirmat că „*Internaționalizarea este procesul de integrare al unei dimensiuni internaționale, interculturale și globale în scopul, funcțiile și livrarea educației postsecundare*”. *Internaționalizarea educației, conform lui Knight, este un proces cu două componente principale – „internaționalizarea acasă” și „internaționalizarea în străinătate*”. Internaționalizarea (campusului) de acasă presupune strategii și abordări pentru dezvoltarea activităților care îi ajută pe studenți să dobândească înțelegere internațională și abilități interculturale. Internaționalizarea în străinătate presupune mobilitatea transnațională a studenților, a profesorilor, a programelor, a cursurilor, a curriculei și a proiectelor.

OCDE definește internaționalizarea în termeni generali, conform lui Pricopie, ca fiind „totalitatea proceselor al căror efect combinat, planificat sau nu, este de a asigura dimensiunea internațională a experienței învățământului superior în universități și instituții similare de educație”.

La momentul de față, universitățile din țară sunt antrenate în creșterea vizibilității internaționale.

Motivațiile universităților sunt multiple, fie că este vorba de activități de formare fie de cercetare științifică. Printre factorii de presiune asupra managementului academic (Qiang, 2003), se remarcă următorii:

(1) *evoluția pieței muncii*, care solicită, din ce în ce mai mult, absolvenți adaptați cerințelor noii economii: în afara cunoștințelor teoretice și a abilităților practice, aceștia trebuie să cunoască mai multe limbi străine și să aibă competențe sociale și multiculturale;

(2) *specializarea cercetării științifice* solicită adesea resurse sporite, insuficiente pe plan local, impunând formarea de consorții și rețele științifice internaționale;

(3) *atragera studenților străini* în cadrul programelor de studii și/sau cercetare dezvoltate de universități, asigurând adesea resurse financiare neneglijabile pentru universitate;

(4) *utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării*, care permite depășirea barierelor geografice în oferirea de servicii academice performante.

Dacă analizăm activitățile academice, distingem trei dimensiuni ale activității de internaționalizare:

- 1) *la nivelul proceselor de învățământ*: mobilități studențești, dezvoltare curriculară, modernizare pedagogică, dezvoltare de programe cu dublă diplomă sau delocalizării de diplome în străinătate;
- 2) *la nivelul activităților de cercetare*: mobilități ale cadrelor didactice și cercetătorilor, participarea la rețele tematice europene și extracomunitare, recrutare de personal la nivel internațional;
- 3) *la nivelul relațiilor cu societatea*: dezvoltarea de parteneriate public-private, participarea la programe naționale și europene de finanțare.

Din perspectiva atitudinii managementului academic față de promovarea și implementarea programelor de internaționalizare, pe activități, de tipul: dezvoltare curriculară, mobilități studențești și ale personalului didactic, atragerea de studenți internaționali.

Specifică practicilor occidentale din anii '70-'80, această abordare cunoaște o largă răspândire în universitățile românești și cele din Republica Moldova.

Deși aceasta poate fi realizată pe baza proiectelor internaționale bine definite, principalul dezavantaj al acestei abordări rezidă în fragmentarea și lipsa coordonării între activități, ceea ce diminuează rezultatele procesului de internaționalizare, creează dificultăți în comunicarea internă și externă și consumă resurse suplimentare.

În contextul actual, există o necesitate crescândă pentru abordarea dezvoltării academice din perspectiva competențelor studenților, cadrelor didactice și cercetătorilor. Astfel, *obiectivul principal al internaționalizării este dezvoltarea cunoștințelor, aptitudinilor, atitudinilor și valorilor care să fie recunoscute la nivel internațional (Jackson, 2003)*. Interesul acestei abordări constă în faptul că răspunde cerințelor pieței muncii. Principala dificultate constă în insuficiența informațiilor necesare pentru identificarea competențelor specifice, fapt ce ar putea fi remediat, odată cu adoptarea cadrului european și național al competențelor.

Modernizarea managementului academic vizează, în primul rând, crearea cadrului legislativ pentru implementarea strategiilor universitare. Autonomia universitară este decisivă din perspectiva stabilirii priorităților instituționale în învățământ și în predare, dezvoltarea resurselor umane specializate, stabilirea conținutului curricular, managementul resurselor proprii și a imaginii instituționale.

Suținerea programelor de dezvoltare și de modernizare necesită resurse importante. În acest sens, universitățile trebuie să aibă capacitatea de atragere de fonduri suplimentare provenind de la partenerii tradiționali – bugetul de stat sau programele comunitare –, dar și de la parteneri atipici – mediul de afaceri, asociații profesionale, studenți și absolvenți

Un rol important în procesul de internaționalizare îl are managementul universitar al relațiilor internaționale

- cooperarea internațională: selecția partenerilor în funcție de posibilitățile de dezvoltare a unor schimburi de cercetători și cadre didactice de înalt nivel, proiecte comune, rețele de excelență;
- solidaritatea universitară: susținerea activităților de cercetare și formare doctorală, asigurarea accesului la echipamente și resurse specializate;
- nonselecția: bazată pe contactele individuale și oportunitățile identificate ad hoc, fără conexiune cu strategia instituțională.

În majoritatea universităților, autohtone, precum și cele din Europa de Sud-Est, cooperarea internațională se află în coordonarea unui prorector responsabil cu relațiile internaționale sau sub autoritatea directă a rectorului / președintelui universității.

Responsabilul de relații internaționale este, de regulă, cel care stabilește strategia de dezvoltare internațională, singur sau asistat de un consiliu de administrație sau de o comisie de relații internaționale a Senatului universitar (Stanek, 2006).

La nivelul universităților de anvergură, relațiile internaționale sunt gestionate pe spații lingvistice sau geografice, ceea ce permite adaptarea culturală la caracteristicile partenerului (Baussart, 2006; Brătianu și Lefter, 2001). De asemenea, departamentele internaționale ale marilor universități occidentale, în special cele de sorginte anglo-saxonă, au în componență structuri specializate pentru atragerea de finanțări din programe europene și încheierea de parteneriate cu sectorul privat.

Conform unui sondaj pe bază de chestionar al Comisiei Europene în mediul universitar (Aubé, 2006), activitățile specifice departamentelor de relații internaționale din mediul universitar sunt, în ordinea importanței: **mobilitățile studentești Erasmus(98%), mobilitățile studenților străini (75%), mobilitățile cadrelor didactice și ale cercetătorilor (50%), gestionarea acordurilor de cooperare (48%)**.

Provocările asociate internaționalizării sunt necesare datorită scăderea finanțării în sectorul educației, care afectează țările în mod diferențiat; competiția tot mai mare între instituții, determinată și de creșterea importanței topurilor naționale și internaționale pentru clasificarea instituțiilor, topuri/clasificări folosite, într-o anumită măsură, de studenți pentru selectarea instituțiilor; cererea în creștere pentru folosirea limbii engleze în cercetare și predare și implicațiile acesteia pentru patrimoniul cultural și lingvistic, dar și cerințele implicite pentru instituțiile de învățământ superior și pregătirea facultăților și a personalului academic pentru cercetarea și predarea în limba engleză; și creșterea competiției între companiile internaționale, care doresc să atragă absolvenții foarte bine pregătiți. Aceștia sunt câțiva din factorii externi principali, care au avut impact asupra strategiilor de internaționalizare desfășurate în momentul actual.

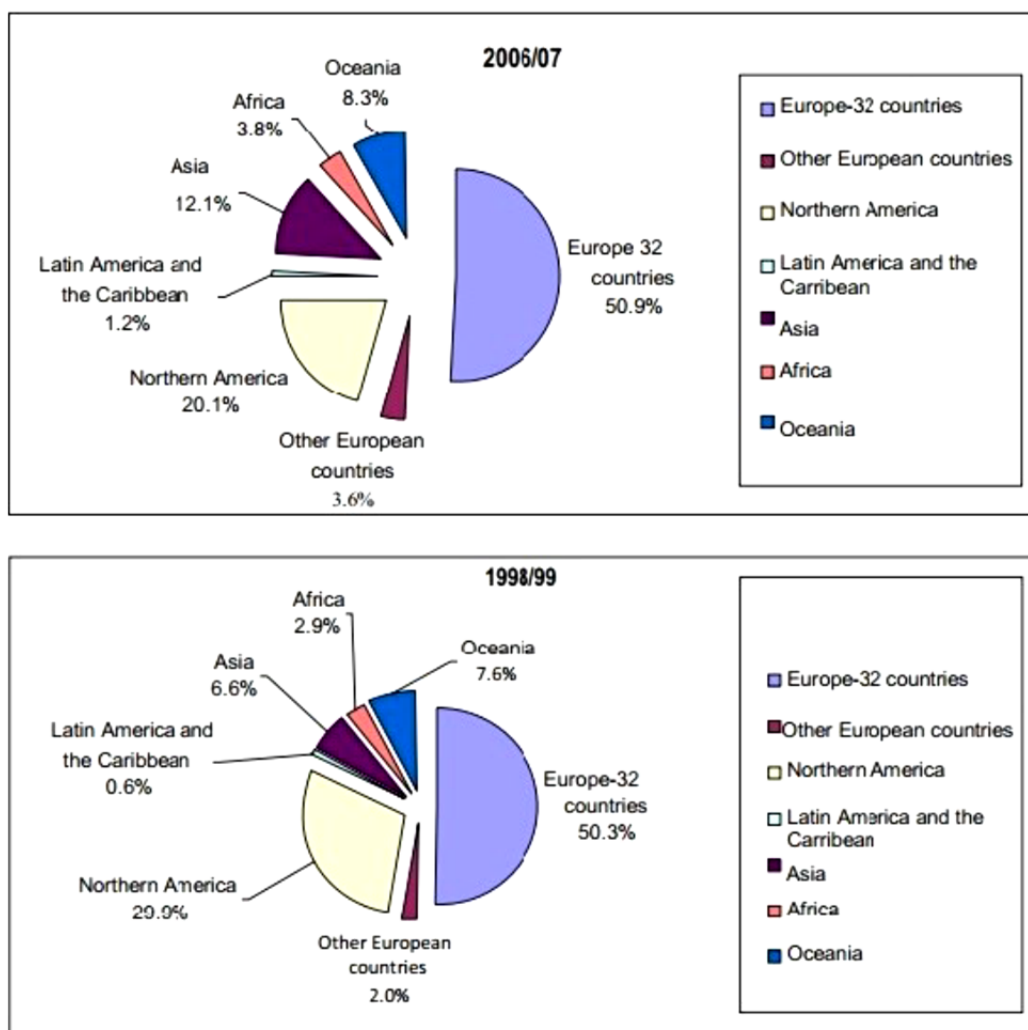
Conform Global Survey Report realizat de IAU în 2012, „Internaționalizarea devine un proces tot mai complex și IAU a recunoscut de mult faptul că nu este proces de „alie unică”. Câteva din concluziile Global Survey report subliniază faptul că „activitățile de internaționalizare de maximă prioritate sunt similare în toate instituțiile indiferent de talia acestora”. Cu toate acestea, importanța acordată fiecărei activități diferă destul de dramatic. Colaborările în cercetare sunt, în mod cert, focusul prioritar pentru instituțiile de talie mare, în timp, de mobilitatea outgoing pentru studenți este pe primul loc pentru instituțiile mici.”. De asemenea, internaționalizarea pare să fie legată de mărimea instituției, deoarece cu cât este mai mare instituția, cu atât aceasta este mai importantă pentru conducerea ei. Una din mențiunile raportului subliniază

faptul că prioritățile instituțiilor de învățământ superior în Europa par să fie în conformitate cu liniile de acțiune ale Procesului Bologna și aspectelor Strategiei de la Lisabona, care se concentrează doar pe anumite elemente ale „internaționalizării acasă” și „internaționalizării în străinătate”.

Conform unui studiu denumit „Tendințe ale Mobilității Studenților Internaționali 2013” și conform datelor UNESCO din 2013, populația studenților internaționali a ajuns la aproape 3.6 milioane în întreaga lume în 2010. Populația studenților internaționali a crescut cu aproape 50% din 2004 până în 2010 (2.5 milioane, în 2004). Competiția pentru studenți internaționali devine mai intensă și mai complexă, așa cum reiese din împărțirea globală între cei patru jucători principali – SUA, Marea Britanie (UK), Australia și Canada. Deși se preconizează o continuă creștere, per total la nivel global, a studenților mobili, caracteristicile raportate la țara de proveniență, destinația de studiu și nivelul de studiu sunt în schimbare.

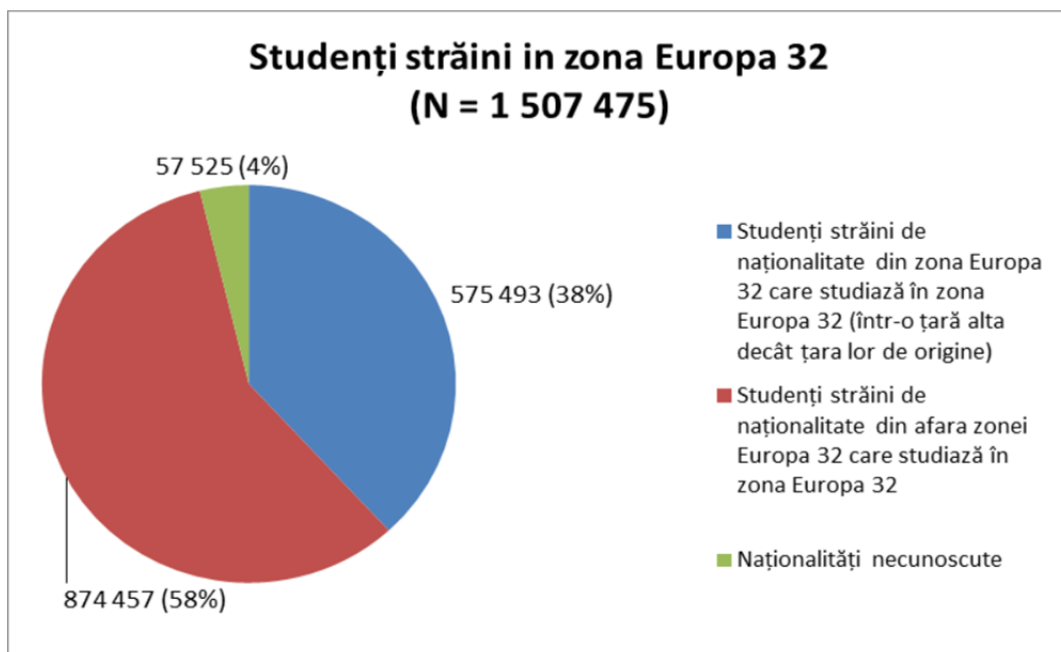
În primul deceniu al secolului 21, numărul studenților mobili la nivel global aproape s-a dublat de la 2.1 milioane în 2000 la 4.1 milioane în 2010, creșterea anuală fiind, în medie, de 7,2% (OECD, 2012). Conform OECD (2012), Europa este destinația preferată de cei care studiază în afara țării lor, având 41% studenți internaționali. America de Nord are 21% din totalul studenților internaționali. Cu toate acestea, regiunile cu cea mai puternică dezvoltare, atractive ca destinații de studiu sunt America Latină și Caraibe, Oceania și Asia, reflectând internaționalizarea universităților într-un număr tot mai mare de țări”.²⁰

Conform Institutul Tendințelor Educaționale în Mobilitatea Internațională a Studenților, în prezent, unu din cinci studenți este originar din China sau India - țări cu peste 700.000 de studenți înscriși într-un sistem de învățământ superior de peste hotare. Doar în SUA, cele două țări reprezintă 84% din numărul total de studenți din creșterile globale în 2000-2001 și 2010-2011 (IIE Open Doors 2011).

Figura 1. Distribuția studenților din afara țării lor de origine (studenți străini) de-a lungul regiunilor în întreaga lume în 1998/1999 și 2006/2007

Sursa: UOE data collections; ISCED 5/6

Figura 2. Studenți străini înscriși în perioada 1960-2009
Sursa: Conform Global Survey Report realizat de IAU în 2012

Raportul indică faptul că, **pentru fiecare 35 de studenți, care pleacă printr-un program de mobilitate în străinătate** (*outgoing credit mobility*), **doar 10 studenți străini** aleg să studieze într-o universitate din România. În ceea ce privește mobilitatea programelor de studiu, există aproximativ 26.000 de studenți, care aleg să studieze în alte țări și 10.903 studenți străini care vin în România pentru un ciclu academic complet. Aceste cifre arată că rata studenților incoming este de 2.4 mai mică decât rata studenților outgoing pentru un ciclu.

Situația mult mai precară este în universitățile din Moldova, cu toate că instituția ASEM a întreprins o serie de măsuri pentru internaționalizarea învățământului superior. Dar acestea se referă mai mult la mobilitatea studenților și profesorilor, adaptarea programelor de studii la cele din Bologna. La moment, a fost câștigat un proiect TEMPUS, în ce privește adoptarea la nivelul instituțiilor de învățământ superior 8 al unei strategii de internaționalizare. Dar conștientizăm că este necesară racordarea la unele cerințe europene, pentru a supraviețui în condițiile unei concurențe acerbe. Perioada de după adoptarea Strategiei de la Lisabona a Uniunii Europene este caracterizată de o activitate politică pentru realizarea reformelor în vederea promovării excelenței în sectorul public de cercetare. Aceste reforme au inclus evoluții atât la nivel național, cât și organizațional, și anume:

- Introducerea unor modificări legislative pentru a crea organizații de cercetare mai autonome, cu o autonomie de management mai mare și o gestionare centrală de stat redusă;
- Introducerea politicilor naționale de cercetare cu tematici și strategii procedurale explicite și un angajament de a crește beneficiile sociale și economice;
- Introducerea modelelor de finanțare mai competitive și deplasarea echilibrului de finanțare în favoarea alocațiilor bazate pe performanță și a fondurilor orientate spre realizarea scopurilor concrete.

În același timp, accesul nelimitat la Spațiul European de Cercetare presupune, pentru domeniul de cercetare din Republica Moldova, acces la infrastructura performantă de cercetare, atragerea surselor adiționale de finanțare a cercetărilor interdisciplinare, beneficierea de expertiză în domeniile în care nu dispunem de o masă critică suficientă, mobilitatea cercetătorilor în ambele sensuri și reintegrarea acestora în țara de origine, implementarea standardelor europene și internaționale în domeniul științei și inovării din țară, extinderea posibilităților de participare a cercetătorilor și organizațiilor din domeniul CI în programele internaționale de granturi, asigurarea mobilității oamenilor de știință, amplificarea vizibilității științei autohtone în străinătate prin crearea parteneriatelor internaționale, rezolvarea problemelor de interes național prin atragerea expertizei externe, includerea în domeniul cercetărilor științifice autohtone a problemelor regionale și globale, integrarea infrastructurii științifice autohtone în spațiul academic mondial, creșterea numărului articolelor științifice autohtone în revistele cu impact și conștientizarea de către societate a rolului cunoașterii în calitate de forță motrice a dezvoltării.

În procesul de internaționalizare, un rol important îi revine cercetării științifice a universităților, ceea ce le-ar crea posibilitatea de a deveni și centre de cercetare, de a crea condiții de creștere și formare a personalului, a atrage și surse financiare, precum și a externalizarea rezultatelor la nivel european.

Pentru a putea aprecia potențialul actual de externalizarea domeniilor științifice din Republica Moldova, considerăm că este necesar să se aibă în vedere următoarele elemente:

1. *Tendențele și domeniile științifice relevante în procesul de externalizare pe plan internațional.* Actorii din Republica Moldova au mai mari șanse să participe la procesul de externalizare științifică, dacă se încadrează într-unul din domeniile relevante.
2. *Capacitățile organizațiilor cu activități de cercetare-dezvoltare din R. Moldova.* Pentru o evaluare exactă a nivelului de competență în domeniu a acestor organizații, se impune o expertiză complexă. De aceea, pentru atingerea scopurilor, am efectuat o *analiză sumară a capacităților organizațiilor de cercetare-dezvoltare, conform următoarelor puncte:*
  - a. **Vizibilitate internațională:** participarea la proiecte internaționale; participarea la evenimente inovatoare internaționale; obținerea patentelor peste hotare;
  - b. **Experiență în efectuarea cercetărilor orientate spre economie:** participarea la proiecte naționale de transfer tehnologic; participarea la programe de stat în sfera științei și inovării;
  - c. **Capacitate instituțională:** prezența echipamentului modern necesar pentru investigații, care, de obicei, se află în cele mai bune laboratoare; posibilitățile instituțiilor de a efectua analize și testări; calificarea personalului.

O altă formă de internaționalizare o constituie publicațiile ISI. Există o problemă majoră la acest capitol, pe de o parte, lipsa cercetărilor notorii, dar și din cauza lipsei finanțării la acest capitol. Profesorii sunt puși, în situația să suporte singuri cheltuielile de publicare, de participare la conferințe internaționale. Instituțiile nu au nici posibilitate, în unele cazuri, dar nici dorințe de-a contribui financiar la creșterea numărului de publicații ISI, participări la conferințe internaționale notorii.

Pentru a se internaționaliza, este necesară adaptarea structurilor interne la cele internaționale. Anume, de a se dezice de vechile structuri, modalități de alegere, punerea accentului pe autonomia universitară. Aceasta ar eficientiza activitatea instituțiilor de învățământ, ar reduce dublarea catedrelor și numărul nejustificat de facultăți.

Concluzii

Perspectiva integrării în spațiul european al învățământului superior și pe piața mondială a serviciilor educaționale și de cercetare presează universitățile autohtone să se orienteze spre internaționalizare, ca sursă de competitivitate și atractivitate.

Astfel, mobilitatea internațională și dimensiunea interculturală devin axe principale în oferta instituțiilor de învățământ și de cercetare.

Pe plan intern, este necesar ca universitatea să aibă capacitatea de elaborare și implementare a unor strategii și politici de internaționalizare adecvate structurii și necesităților sale, adaptate mediului înconjurător. Un factor important, în acest proces, îl constituie flexibilitatea organizațională și capacitatea de adaptare la schimbare a partenerilor interni și externi.

Universitățile ar trebui să încurajeze accesul echitabil la educație pentru toate categoriile de potențiali studenți, ca o modalitate de a maximiza atingerea potențialului la nivel național; pentru a îmbunătăți potențialul economic al regiunii / țării; pentru a construi un brand puternic pentru universitate.

Bibliografie:

1. QIANG, Z. (2003). „Internationalization of Higher Education: towards a Conceptual Framework”, *Policy Futures in Education*, Vol. 1, Nr. 2: pp. 248 – 260
2. STANEK, V. (2006). „Universités et établissements d’enseignement supérieur: enquête sur lesservices des relations internationales”, *Les Notes d’EduFrance*, Nr. 3 martie: p. 1 - 6, accesat la adresa: <http://www.edufrance.net> bună gestionare a incertitudinilor și incluziune socială în zone dominate de elite
3. LEFTER Viorel, BOGDAN Anca (2008) *Managementul academic al relațiilor internaționale*, ASE București, www.amfiteatrueconomic.ro
4. CUCIUREANU Gheorghe, Internaționalizarea cercetării dezvoltării. Republica Moldova ca piață de externalizare, *Revista Economică 2008*, ASEM, www.ase.md
5. KNIGHT, J. (2004b). Quality assurance and recognition of qualifications in postsecondary education in Canada. în *Quality and Recognition in Higher Education: The Cross-Border Challenge*. Centre for Educational Research and Innovation and Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris: OECD. pp. 43-62. Online: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-management/oecd/education/quality-and-recognition-in-higher-education_9789264015104-en#page2

6. KNIGHT, J. (2005). An Internationalization Model: Responding to New Realities and Challenges. în *Higher Education in Latin America: The International Dimension*. Edited by de Wit, H., Jaramillo, I.C., Gacel-Ávila, J., Knight, J. pp. 1-38. Washington, D.C.: The World Bank.
7. KNIGHT, J. (2006). Internationalization: Concepts, Complexities and Challenges în *International Handbook of Higher Education*, Vol. I, edited by J.J.F. Forest and P. G. Altbach, pp. 207-227. Dordrecht, The Netherlands: Springer.
8. Guvernul României 2014. Analiza profiturilor universităților din România pe mai multe dimensiuni: Internaționalizarea și echitatea învățământului superior în România. Accesat www.politici-edu.ro/.../Analiza-profilurilor-univ-din-Romania-pe-mm-dimensiuni-Int.
9. PETCU Vlad, PETCU Alexandra, HÂJ Cezar, SANTA Robert, Cristina-Ramona (2012) *Ghid practic de internaționalizare al învățământului superior din Romania*, București accesat www.politici-edu.ro/.../Analiza-profilurilor-univ-din-Romania-pe-mm-dimensiuni-Int.